

บทที่ 4

ผลการศึกษา (Research Findings)

การวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรแปรรูปสตอเบอรี่เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบ้านโป่งแยงนอก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มจากเกษตรกรแปรรูปสตอเบอรี่ โดยผลการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาภาวะการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผู้แปรรูปสตอเบอรี่

การจัดตั้งชุมชนบ้านโป่งแยงนอกเพื่อผลิตและจำหน่ายสตอเบอรี่แปรรูป เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ปลูกสตอเบอรี่ ที่มีปัญหาจากการที่ผลผลิตไม่ได้ขนาดตามความต้องการของตลาด จำหน่ายได้เฉพาะฤดูหนาว เทศกาลท่องเที่ยว ผลผลิตที่เหลือจากการขายสดมีสีส้มไม่น่ารับประทาน และในช่วงปลายฤดูราคาผลผลิตตกต่ำ จึงทำให้แม่บ้านมีความคิดที่จะนำผลสตอเบอรี่สดมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆเพื่อให้มีสินค้าจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอก ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ นำโดยนางอิต สุใจ (ประธานกลุ่ม) และนางอำพร ชันติ (เลขานุการ) ได้กล่าวว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอกได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเมื่อต้นปีพ.ศ. 2559 เนื่องจากประธานกลุ่มคนเดิมได้แยกไปผลิตและจำหน่ายสตอเบอรี่เพียงลำพังโดยได้นำเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐไปจากกลุ่มด้วย ปัจจุบัน สมาชิกกลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มแม่บ้านตำบลบ้านโป่งแยงนอก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ผลิตสตอเบอรี่แปรรูป สตอเบอรี่อบแห้ง แยมสตอเบอรี่ น้ำสตอเบอรี่ มีจำนวน 100 ราย โดยการลงหุ้นกันคนละ 50-100 บาท

กิจกรรมกลุ่มของเกษตรกรแปรรูปสตอเบอรี่คือ ปลูก/ผลิต สตอเบอรี่ ผลิตไวน์สตอเบอรี่และแยมสตอเบอรี่ โดยได้รับการส่งเสริมเรื่องการแปรรูปจากเกษตรอำเภอแมริม ที่มีการจัดอบรมให้กลุ่มเกษตรกรการประชุมสมาชิกกลุ่มจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง หรือตามวาระโอกาสและความพร้อมของสมาชิก นอกจากนี้ ยังมี การแบ่งเงินปันผลที่มาจากหุ้น เงินที่เหลือเก็บไว้เป็นกองทุนของกลุ่มต่อไป ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ สตอเบอรี่อบแห้ง ลูกอมสตอเบอรี่ แยมสตอเบอรี่ น้ำสตอเบอรี่ จำหน่ายสินค้าตามเส้นทางท่องเที่ยวโป่งแยง และม่อนแจ่ม ต่างคนต่างตั้งร้านขายของตัวเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อพัฒนาระบบการผลิตและการจัดจำหน่ายสตอเบอรี่แปรรูปของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอก

กลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอก ผู้วิจัยนำมาจาก แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่ากลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วม แก่ชุมชนประกอบด้วย

1. การจัดกิจกรรม (Activities) หรือโครงการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่น กิจกรรมมีความหลากหลาย เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ชุมชนและได้รับข้อมูล จากชุมชนด้วย โดยมีความเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ในท้องถิ่น (พิสิฐ ศุภชัยพงศ์, 2546)

2. การสื่อสาร (Communication) โดยใช้การสื่อสารสองทาง (Two – way Communication) สลับกันไปมาระหว่างสองฝ่ายคือหน่วยงานภาครัฐ และชุมชน เพื่อให้เข้าใจกันถูกต้องตรงกันในรูปของการ แลกเปลี่ยนข้อมูล การให้คำแนะนำปรึกษา โดยควรมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้ข้อมูลแก่ชุมชนอย่างชัดเจน เข้าใจ ง่าย ด้วยสื่อหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะจากชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนพูดคุยซักถามได้ โดยตรง แง่ผลที่เกิดขึ้นให้ชาวชุมชนรับทราบอย่างสม่ำเสมอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2545; รัฐ กัมภักย์ และธรรม นิธิย์ วราภรณ์, 2558)

3. การสนับสนุน ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก (Facilitation) แก่ชุมชนโดยองค์การบริหารส่วน ตำบล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดำเนินการจัดหาทรัพยากร เช่น งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล อาคารสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็วและบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อชุมชนพบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2548)

4. ภาวะผู้นำ (Leadership) องค์การบริหารส่วนตำบลขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนทั้งที่เป็น ทางการและไม่ใช่ทางการ กระตุ้น ชักจูงโน้มน้าวใจให้ชาวชุมชน เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและเข้า ร่วมกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ ซึ่งผู้นำต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน หรือชุมชนให้การยอมรับนับถือ มีเวลาสำหรับชุมชนอย่างเพียงพอ สามารถจูงใจให้ชาวชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ของอบต.ด้วยความเต็มใจ เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เข้าใจปัญหาของชุมชนและเข้าใจสังคมรวมถึง วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นอย่างดี (Fortier,1999; Ricketts, 2005, พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, 2557)

5. การจูงใจ (Motivation) ซึ่ง อบต.หรือ อบจ. ให้โน้มน้าวที่ชุมชนต้องการหรือคาดหวัง เพื่อให้ชุมชน เรียนรู้ว่าการมีส่วนร่วมแล้วจะได้รับสิ่งที่ตนต้องการแล้วชุมชนก็จะมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง โดย อบต.ให้รางวัล แก่ชุมชนทั้งรางวัลตอบแทนภายนอก เช่น ทำให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น สะดวกสบายขึ้นได้รวมกลุ่มหรือมี เพื่อนมากขึ้น และรางวัลตอบแทนภายใน เช่น ความภาคภูมิใจที่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อ

ชุมชน รู้สึกว่าตนเองมีส่วนทำให้ชุมชนของตนพัฒนาให้ดีขึ้น (Thibaut and Kelley, 1956; Tijunatiene and Balciunas, 2010)

6. สร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนด้วยกัน (Trust) โดยหน่วยงานภาครัฐทำให้ชุมชนร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทร เห็นใจกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่คิดเห็นแตกต่างจากตน ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และพร้อมให้ความช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ (Laurian, 2009)

นอกจากกลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วมแล้ว ยังมีงานวิจัยจำนวนมาก พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ รายได้หรือสภาพเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนปีที่อยู่อาศัยในชุมชน ก็มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน (Volpe, 2554; จิตติมา อุดมศรี, 2555)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอกอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความมั่นคงทางด้านอาชีพ

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งแยงนอก พบว่า เกษตรกรส่วนมากต้องการสร้างแผนชุมชน (Community/Village Planning) เพื่อสังเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน และนำไปสู่การวางแผนการจัดกับสภาพปัญหาเหล่านั้น โดยใช้ความต้องการของชุมชนเป็นเป้าหมายที่ต้องกระทำให้บรรลุ ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรกรต่างก็ตระหนักว่า แผนชุมชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสมาชิกในชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่ามีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยพิจารณาจากศักยภาพและความพร้อมของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบในการสนับสนุนกระบวนการสร้างแผนชุมชน ดังนี้

1. ความต้องการร่วมของสมาชิกในชุมชน แผนชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มต้นจากความต้องการร่วมกันของมวลสมาชิกทั้งหลาย ความต้องการร่วม (Needs) เป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างพลังชุมชน เพื่อผลักดันให้มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาให้บรรลุความต้องการที่แท้จริง โดยสามารถสร้างความต้องการร่วมขึ้นมาจากแนวทางดังนี้

- ให้ชุมชนวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยเริ่มต้นจากการมองอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต
- สร้างความคาดหวังต่อการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
- ทบทวนศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหา

2. บทบาทของผู้นำชุมชน เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการโน้มน้าวให้สมาชิกในชุมชนเกิดความคาดหวังในการพัฒนาชุมชน บทบาทของผู้นำมีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ ทั้งผู้นำที่อยู่ใน สถานภาพที่

เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งหากผู้นำเหล่านี้มีความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ย่อมทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการทำงาน การแสวงหาให้ได้มาซึ่งผู้นำ จึงมีความแตกต่างกันตามยุทธวิธีที่แต่ละชุมชนนำมาใช้ในการคัดกรอง บางชุมชนเน้นบทบาทผู้นำที่เป็นผู้ริเริ่มนำแนวคิด/นวัตกรรมการ พัฒนาใหม่ๆ จากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน บางชุมชนเน้นผู้นำที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน อาจเป็นบุคคลที่อาวุโส และเป็นที่ยอมรับของชุมชน หรือในบางชุมชนเน้นการแสวงหาผู้นำที่มีบทบาทในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ

3. กระบวนการรวมกลุ่มเกษตรกร ควรมีขั้นตอนคือ 1) ผู้นำชุมชนสำรวจหาปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกสตอเบอร์รี่ ปัญหาที่พบคือ การขาดการวิเคราะห์กลไกทางการตลาด การขาดอำนาจต่อรอง ต้นทุนการผลิตสูง ไม่มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างทำ ผลผลิตได้คุณภาพต่ำ ขาดทักษะเชิงหลักวิชาการ 2) ผู้นำกลุ่มชักชวนสมาชิกที่ประกอบอาชีพปลูกและแปรรูปสตอเบอร์รี่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือมีความสนใจ มีอาชีพเกษตรกรปลูกและจำหน่ายสตอเบอร์รี่เป็นหลัก ยอมรับกฎระเบียบของกลุ่ม 3) จัดการประชุมเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม พร้อมทั้งวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม 4) จัดทำร่าง กฎ ระเบียบและข้อบังคับของกลุ่มขึ้นมา เพื่อใช้เป็นข้อบังคับให้กับสมาชิกกลุ่มได้ปฏิบัติตามความเข้าใจและแปลความ 5) การประเมินผลการดำเนินงาน

4. การจัดหาพื้นที่ในการจำหน่ายสินค้า หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรบรรยายและได้จัดเวทีสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางในการรวมกลุ่มสามารถทำได้คือ การจัดหาพื้นที่ที่สมาชิกเกษตรกรทุกรายเข้าถึงได้ง่าย เดินทางสะดวก และเป็นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำหน่ายสินค้าเดียวกัน และมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนสมาชิกไปประจำร้าน โดยได้รับค่าตอบแทนรายวัน